



Baština Akademije nauka i umjetnosti Bosne i Hercegovine

Zbornik radova posvećen akademiku Alojzu Bencu.

Čović, Borivoj

1991

Akademija nauka i umjetnosti Bosne i Hercegovine

<https://bastina.anubih.ba/items/86e90245-aeec-4ea6-996e-76cd89ebb7fd>

Preuzeto s Baštine Akademije nauka i umjetnosti Bosne i Hercegovine

<https://bastina.anubih.ba/>

UDC 903.2/.5"637/638"(497.1)+572"653"(497.1)(082)

UDC Benac A. +012+937/938+807.5(082)

YU ISBN 86-7123-032-5

AKADEMIJA NAUKA I UMJETNOSTI BOSNE I HERCEGOVINE

POSEBNA IZDANJA
KNJIGA XCV

ODJELJENJE DRUŠTVENIH NAUKA
KNJIGA 27

ZBORNİK RADOVA
POSVEĆENIH AKADEMIKU
ALOJZU BENCU



Redakcioni odbor

Edina Alirejsović, Borivoj Čović, Milorad Ekmečić, Desanka Kovačević-Kojić

Glavni urednik

Borivoj Čović,

redovni član Akademije nauka i umjetnosti Bosne i Hercegovine

SARAJEVO 1991.

O ETNIČNI OPREDELITVI JUGOVZHODNOALPSKE HALŠTATSKE KULTURE

STANE GABROVEC
Narodni muzej, Ljubljana

Povzetek. V študiji je ponovno postavljeno vprašanje etnične opredelitve jugovzhodnoalpske halštatske kulture. V znanosti je od samega začetka opredeljena kot ilirska, na simpoziju v Sarajevu 1962 je bila kot ilirska priznana samo dolenska skupina. Avtor je na osnovi analize literarnih virov, onomastike, pa tudi prazgodovinske arheologije prišel do zaključka, da nimamo dovolj možnosti za etnično opredeljevanje, pa je zato potrebno smatrati jugovzhodnoalpsko halštatsko kulturo kot etnično nedefinirano.

A. Benac je danes nedvomno vodilni strokovnjak za ilirologijo. To moramo reči v dvojnem smislu. Prvič je sam vodilni raziskovalec, ki je dal tudi sintezo o ilirskem vprašanju¹, gotovo najboljšo, kar jih danes poznamo. Drugič pa je dal pobudo za sistematično raziskovanje teh vprašanj in jih hkrati organizatorično odlično izvedel. Spomnimo se le na oba prva simpozija Centra za balkanološka ispitivanja 1964 in 1966 v Sarajevu², pa na dela F. Papazoglujeve, R. Katičiča, ki so izšla v publikacijah Centra, da dam le nekaj primerov³.

Zato skoraj pomeni nositi sovo v Atene, če v zborniku, ki mu je posvečem, zopet načenjam to vprašanje. Želel bi se na kratko vrniti k problemu etnične pripadnosti halštatske kulture v Sloveniji oz. v jugovzhodnih Alpah, o katerem sem govoril na prvem simpoziju Centra

¹ O etničnim zajednicama starijeg železnog doba u Jugoslaviji. Praistorija jugoslavenskih zemalja 5 (1987) 737 ss. (Odslej PJŽ).

² Simpozijum o teritorijalnom i hronološkom razgraničenju Ilira u praistorijsko doba. Sarajevo 1964. Simpozijum o Ilirima u antičko doba. Sarajevo 1967.

³ F. Papazoglu, *Poreklo i razvoj ilirske države*. Godišnjak 5, 1967, 123 ss. Ista, *Srednjebalkanska plemena u predrimsko doba*. Djela ANUBiH 30, 1969. R. Katičič, Godišnjak 7, 1970, 71 ss. Isti, *Ancient languages of the Balkans*, 1967. Podrobnije glej literaturo teh in drugih avtorjev v PJŽ 5, 1987.

1964 v Sarajevu⁴. Kaj lahko rečemo skoraj trideset let po takratni analizi? Takratni rezultat je znan. Nosilec halštatske kulture v Sloveniji, ki so splošno veljali za Ilire, sem ilirstvo odrekel. Pripustil sem ga le še nosilcem dolenske, to je najmočnejše halštatske skupine v Sloveniji. Glavni argument za to mi je bil način pokopa, skeletni pokop v družinsko-rodovni gomili, ki sem ga povezal s sličnim pokopom v kulturah Glasinac-Mati, kulturah torej, ki so zanesljivo ilirske. Argument se mi je zdel še posebej trden, ker je šlo za povezavo v grobnem kultu, torej na področju religiozno-duhovnega sveta, ki je vsekakor bolj vezan etnično kot pa npr. povezava v materialni kulturi. Povezavo, čeprav skromno, sem videl tudi tu, med drugim tudi v keramiki, kar pa je danes komaj možno zagovarjati. Povezava v pokopu se mi je zdela še posebej značilna, ker je bila tako ostro omejena samo na dolensko skupino in je vse sosednje vzhodnoalpske skupine ne poznajo. In pri tem gre za razmeroma majhen prostor! A. Bencu v njegovi zadnji sintezi ta argument ni bil zadosten. V glavnem je rezerviran, ker ljudstva med zanesljivimi ilirskimi skupinami in dolensko skupino (Istri, Japodi, Liburni) niso ilirska⁵. Tudi sam sem pozneje previdnejši. Kolikor bi morali nov načina pokopa v dolenski skupini res razlagati s prihodom ilirskega prebivalstva, je praktično ves naslednji razvoj brez povezave z ilirskim jedrom⁶. Ta skupnost bi bila nekaj, kar nima znakov, ki jih običajno postuliramo za etnično skupnost.

Etnično opredeljevanje v jugovzhodnem alpskem področju je v nasprotju z balkanskim in jadranskim prostorom dosti težje. Prvič sta Balkan in Jadran prišla preje v krog antične geografije in zgodovinarstva kot alpsko področje, o katerem so prva poročila praktično šele iz avgustejskega časa. Drugič pa pride v alpskih halštatskih kulturah na prehodu v laten nedvomno do močnejšega preloma, kot npr. v sosednjih kulturah Istrov, Japodov, Liburnov. Tu je kontinuiteta vse do rimskega obdobja tako jasna, da lahko upravičeno govorimo o Istri, Japodih, Liburnih že od začetka železne dobe in s tem tudi o istrski, japodski in liburnijski železodobni skupini. Za jugovzhodne Alpe to ne velja. Tu ne moremo govoriti o istem etnosu v halštatskem in latenskem obdobju že samo na podlagi arheoloških podatkov. Ne spremeni se le materialna in duhovna vsebina halštatskih skupin, spremeni se tudi kulturna pokrajina. Razprostranjenost latenskih kulturnih skupin je drugačna kot halštatskih. Hkrati pa moramo ugotoviti da nimamo nobenih pisanih poročil, ki bi jih lahko navezali na nosilce halštatske kulture v Sloveniji. Vsa poročila so mlajša in se nanašajo na prebivalce latenskega obdobja. Med temi imajo nesporno prvo mesto Tauriski, za katere je iz poročil razvidno, da imajo neko osrednjo mesto na tem prostoru, kot npr. Skordisci v Podonavju. Zato vidimo z veliko upravičenostjo v nosilcih mokronoške skupine Tauriske⁷. Toda mokronoška

⁴ Problem severozahodnega področja Ilirrov. Simpozijum 1964, 215 ss.

⁵ PJZ 5, 1987, 773 s.

⁶ S. Gabrovec, *Duhovna kultura Ilira*. Posebna izdanja ANBiH 67, 1984, 41 ss. Isti, PJZ 5, 1987, 119.

⁷ D. Božič, PJZ 5, 1987, 855 ss.

skupina zanesljivo ni kako direktno nadaljevanje dolenske halštatske skupine, niti po svoji kulturi, niti po svoji razprostranjenosti. Antični pisani viri nam torej ne morejo ničesar povedati o nosilcih halštatske kulture v Sloveniji. V naš razmislek bi lahko vključili še Karne⁸, ki jih viri omenjajo med Veneti, Noriki, Istri in Japodi in bi jih torej lahko že zaradi omenjanja v taki soseščini imeli za pomembnejši etnos, posebno še, ker se je tudi njihovo ime ohranilo v nazivu Karnijske alpe, Carnium. Običajno veljajo Karni za keltsko pleme, njihovo že halštatsko, predkeltsko poreklo pa ne bi bilo izključeno. Njihovo središče je v Furlaniji. Njena podoba v železni dobi pa je preslabo raziskana, da bi lahko o tem presojali iz arheološkega stališča. Zaradi tega tudi ne vemo, kako močna je povzava Furlanije s svetolucijsko in pozneje z idrijsko skupino, da bi s tem presojali upravičenost, verjetnost govora o Karnih kot nosilcih svetolucijske oz. idrijske skupine. Prav tako je tudi povezava svetolucijske skupine z Veneti, na kar se pogosto misli, problematična. V svojem nastanku sta si skupini različni, poznejše skupnosti v materialni kulturi pa lahko razložimo z medsebojnimi vplivi.

Podobno velja za pričevanje jezikoslovja. Predrimska onomastika v Sloveniji je keltska⁹, torej zopet ne sega nazaj v halštatski čas. Izjema so napisi iz Iga, ki jih R. Katičič stavlja v venetsko-liburnijsko skupino, torej zopet ne v ilirsko.

Omenimo naj še antropologijo. Skeletno pokopavanje v dolenski skupini bi samo po sebi nudilo velike možnosti za antropološke analize. Vendar so bile izvedene minimalno. Vzroki so predvsem v tem, da dolenska ilovica skelete skrajno slabo ohranja — iz vseh modernih izkopavanj v Stični in Novem mestu praktični ni bilo ohranjenih nobenih skeletov, ki bi bili lahko analizirani — iz starih izkopavanj na prostoru, kjer je ohranjenost boljša, pa je prav tako le malo ostankov¹⁰.

Ostane nam torej le aheologija. Tu je stanje ugodno. Kulturne skupine definirane na tem prostoru¹⁰, so zadosti trdne in dobra osnova za razmišljanje. To še posebej, ker jih ne označuje samo materialna kultura, ampak tudi samosvoj način pokopa, posebna noša, posebna oznaka statusa višjega sloja. Korenine nastanka so v posameznih skupinah različne, predvsem pa je sam razvoj in trajanje skupin različno. Medtem ko sta živeli obe osrednji skupini, dolenska in svetolucijska, neprekinjeno vse do prihoda Kelto, in tudi ohranita svoj naselitveni prostor, je to za štajersko skupino (skupina Klenklein-Martijanec) drugače. Po visokem začetnem vzponu preneha že na začetku 6.

⁸ Za prvi upogled: Der kleine Pauly 1 (1979) 1058 s. v. J. Šašel, *Keltoi* (1983) 10 ss. 111.

⁹ R. Katičič, *Arh. vestnik* 17, 1966. 145 ss.

¹⁰ Z. Mikić, *Stanje i problemi fizičke antropologije u Jugoslaviji*. Posebna izdanja ANUBiH 53 (1981) 123 ss. z nadaljnjo literaturo.

¹¹ Za vso literaturo s podrobnejše obravnavano problematiko glej PJZ 5, 1987, 25 ss. Tu je v nadaljnjem ne navajam posebej. Za štajersko skupino glej sedaj B. Teržan, *Starejša železna doba na slovenskem Štajerskem*. Cat. et mon. 25, 1989.

stol.; to je razvidno tako iz naselij kot nekropol. Do nove naselitve pride šele v latenskem obdobju. Podobno, čeprav ne tako izrazito, je tudi stanje v notranjski skupini. Glavne nekropole, Brežec pri Škocjanu, Trnovo, Križna gora prenehajo na začetku 6. stol., le da imamo razmeroma močno življenje zopet v poznem certoškem horizontu, kot kažeta Šmihel in sam Škocjan. V nasprotju s Štajersko pa še ne poznamo analiz v naseljih, ki bi nam to podobo potrdile ali ovrgle.

Kaj nam torej lahko povedo arheološke kulturne skupine, kot edine zgodovinske enote, edini zgodovinski vir, ki nam je na razpolago za naše vprašanje? Da smo imeli vse do nedavnega vse skupine za ilirske je vzrok v avgustejskih in poznejših antičnih piscih, ki pa uporabljajo poimenovanje v geografsko-administrativnem smislu, ne pa v etničnem. Iliri so pomenili prebivalce Ilirika, kot je izraz ilirske legije, ilirska vojska pomenil čete nameščene v Iliriku oz. v Panoniji in Meziji, ilirska carina je obsegala celotno področje od Trakije do Retije¹². Ilire v etničnem smislu s tem ne moremo dokazovati. Suičeva misel¹³, da so avgustejski pisci mislili na Ilire kot narod in ne na prebivalce province, je neprepričljiva, kar je pokazal že na samem simpoziju R. Katičič¹⁴. Prav tako pa bo tudi res, da razširitev ilirskega imena na tako številna plemena najbrž ne moremo razložiti samo z geografsko-administrativnim pojmom Ilirika.

Tako nam ostanejo naše arheološke skupine kot zgodovinske enote edini vir, iz katerega lahko izhajamo. Ali jih imamo lahko tudi za etnokulturne skupine, čeprav imena etnosa ne poznamo?

Primerjava z že omenjenimi etnoskupinami, istrsko, japonsko, liburnijsko bi govorila za to, da smemo odgovoriti pozitivno. Primerjava arheoloških kultur, njihove vsebine, razvoja, prostorske vezanosti, nam govori o enako močni koheziji, za katero bi smeli videti podlago v etnosu. Z razliko, ki smo jo že omenili, jugovzhodnoalpske halštatske skupine ne trajajo strnjeno v latensko obdobje, kot enote z vdorom Keltove prenehajo. V njih bi torej smeli videti neke etnične enote, ki so ob srečanju s Kelti propadle, nekatere pa tudi že preje (štajerska zaradi Skitov?). Kaj je ta propad pomenil, je že drugo vprašanje, na katero nam sama arheologija ne more več dati zanesljivega odgovora. Ta nam namreč ne govori o dogodkih ampak o strukturah. Te so se zanesljivo spremenile. Če vzamemo za zgled dolensko skupino, vidimo to jasno tako v načinu pokopa kot v spremembi materialne kulture. Grobovi negovskega horizonta so skeletni v gomili, jasno povezani s svojo stoletno halštatsko tradicijo in skoraj odrezano prenehajo. To kar sledi je žgan plan pokop keltskega tipa, vendar je na začetku (stopnja Mokronog 1) takih grobov še malo. D. Božič jih je lahko navedel le 6 ob nekaterem posameznem gradivu, ki je za naše vprašanje manj pomembno. Kljub ostremu prelomu pa so s predhodnim obdobjem tudi povezave. Te ugotavljamo že v prostorski povezavi halštatske

¹² M. Šašel Kos, *Zgodovinska podoba med Akvilejo, Jadranom in Sirmijem pri Kasiju Dionu in Herodianu*. (1986) 89 ss.

¹³ Simpozijum 1966, 44.

¹⁴ Simpozijum 1966, 66 s.

skih in latenskih nekropol. Tako je plana latenska nekropola v Mokronogu neposredno povezana z gomilno halštatsko. Podobna povezava je tudi v Novem mestu, tako v Kandiji kot na Marofu. Še bolja pa je ta povezava vidna v naseljih. Na vseh halštatskih gradiščih dobimo tudi latensko keramiko. Res da običajno pozno — podrobnih analiz nimamo — tako da ne vemo, koliko gre res za sklenjeno naselitev. Vsekakor nam to sklenjeno naselitev kaže prvo sistematično izkopavanje naselbine v Stični¹⁵, kjer prekinitve zanesljivo ni. Sedanji rezultati nam kažejo, da je naselje tudi po uničenju zadnjega, tretjega halštatskega zidu, ki ga datiramo v negovski horizont, živelo naprej, čeprav, kot se zdi nekaj časa brez obrambnega zidu, ki ga dobimo zopet v kasnem latenu. Grobišča iz latenskega obdobja pa sploh še ne poznamo. Brez naselbinskih izkopavanj bi mislili na popolno prekinitev življenja na koncu halštatskega obdobja.

Vsi ti podatki nam govore, da je staro prebivalstvo lahko živelo naprej, izgubilo pa je svojo kulturno podobo, svojo etnično identiteto, bi rekli moderno. S tem smo pa seveda pri najtežjem vprašanju. Kaj etnična identiteta v tem času pomeni, kakšne so njene strukture in kako se nam kažejo v arheološki podobi. A. Benac je to vprašanje podrobno obravnaval v zvezi z Iliri in pravilno ugotovil, da so naša gledanja bistveno odvisna od tega kako so na ljudstva v svoji bližnji in daljni okolici gledali Grki in Rimljani, kako so jih oni imenovali in opisovali. To je bilo odvisno od tega, koliko so z njimi prihajali v stik in, tudi to je važna ugotovitev A. Benca, gledali so na ta tuja ljudstva že iz svojega izkustva polisa oz. svoje politične ureditve.

Tudi pri našem razmišljanju se moramo tega zavedati. Ker slovenske halštatske skupine niso prišle v stik z Grki oz. rimskimi zgodovinopisci oz. geografi, so ostale brez imena, avgustejska literatura pa je že pokazala stanje po propadu halštatske kulture. Po svoji družbeni strukturi pa so dosegli podobno stopnjo kot njihovi sosedi Istri, Japodi in Liburni, tako nam povedo naše arheološke analize. Če se pri tem navežemo na razmišljanje A. Benca je šlo za gentilno družbeno ureditev, ki sloni na družini, rodu, plemenu, plemenski zvezi in da je taka družbena ureditev vsaj delno razvidna tudi iz naših arheoloških kultur. Za železno dobo pa je potrebno ugotoviti, da ta gentilna družbena ureditev rase v srečanju z mediteranskimi kulturami, s kulturo polisa. Prav ta stik je povzročil propad starih bronastodobnih kulturnih formacij in nastanek novih kulturnih skupin, ki pomenijo novo zgodovinsko obdobje. Te nove formacije soupadajo tudi z uveljavitvijo železa, z začetkom železne dobe torej. Nastajajo najprej ob stiku z Grki, na jugu Balkana in Dalmaciji, na Jadranu vse do caput Adriae. Zato ni čudno, da se tu preje sproži razvoj, ki bo značilen za vso železno dobo Evrope. Železna doba se tu začne pred Srednjo Evropo, s tem tudi kulturne skupine, ki bodo za železno dobo značilne. Zato tudi naše težave, če merimo kronologijo s srednjeevropsko kronološko shemo, kjer se železna (halštatska) doba začne pozneje, ker

¹⁵ PJZ 5, 1987, 79 ss.

je tudi pozneje prišlo do stika z mediteranskimi kulturami. Da je to srečanje dveh ncenakih kultur dalo različne rezultate, govorjeno arheološko, različne arheološke kulturne skupine, je razumljivo. Nekaj znakov pa je vendar skupno: pojav grobov z orožjem, kar kaže na formiranje novega sloja, ki je bil očitno nosilec teh kontaktov; pogosto gomila, v katere središču je pokopan prav prvak tega novega sloja. Tudi v ženski noši so sedaj spremembe, tako nastopijo npr. sedaj ločne fibule z dvema gumboma, polmesečaste fibule, kakor je sedaj pokazala B. Teržan¹⁶, ki so vezane na obrobje Mediterana. V primerjavi s Srednjo Evropo, ki tiči še vsa v shemah poznobronastodobne kulture žarnih grobišč, je razlika jasna. Da je do tega stika z višjimi kulturami prišlo tudi ob srečanju s kavkaško-črnomoorskimi kulturami (Kimerijci), je seveda potrebno upoštevati, v naši analizi pa lahko pustimo ob strani.

V jugovzhodnih Alpah je prišlo do kontakta z mediteranskim svetom prek Caput Adriae. Prvi dokaz je škocjanski depot (Mušja jama)¹⁷, v katerem smo še do nedavnega videli le postajo prodiranje podonavske kulture žarnih grobišč v Grčijo in Italijo¹⁸, sedaj pa lahko vidimo v njegovem gradivu že tudi prve kontakte z Mediteranom: železni meč ima nedvomno paralele s podobnimi meči v Lefkandi¹⁹, podobno bi tudi lahko govorili o sulicah. Tudi sam značaj depoja, kultni depot, je znak novega kultnega pojmovanja. Je zametek svetišča, kar ima tudi mediteranski vzor in predvsem že nakazuje novo družbeno strukturo, ki ni vezana samo gentilno, ampak na skupnem »mitsko-simbolnem kompleksu«, pri čemer bi bilo seveda ta kompleks še posebej definirati.

Te prve kontakte lahko razložimo z iskalci železne rude, ki so prinesli nova znanja in že zgodaj sprožili razvoj, ki ga smemo imeti za začetek železne dobe na tem prostoru. Prva stopnja notranjske skupine ni razumljiva brez tega kontakta. Podobnost železnega meča, sulic iz škocjanskega depoja s temi v Lefkandiju, pa tudi v Vergini, govori za stik z Grčijo, poznejše orožje bolj na stike z Italijo. Te začetne povezave notranjske skupine z Mediteranom pa v sami notranjski skupini niso našle nadaljevanja. Prevzemajo jih skupine v notranjosti Slovenije: dolenjska, svetolucijska, štajerska (Kleinklein-Martijanec). To se sedaj povezave z etruščansko kulturo orientalizirajočega stila, bodisi direktno, bodisi prek Picena in severne Italije. Nosilci teh povezav so znani, to su vodilne družine, ki jih dobro poznamo iz grobov dolenjske in štajerske skupine, nekoliko manj iz svetolucijske, kjer grobni ritual

¹⁶ O kulturnih povezavah med Egejo in Caput Adriae. Arh. vestnik 41, 1990. (v tisku).

¹⁷ J. Szombathy, *Mitt. Präh. Komm.* 2/2, 1913, 127 ss.

¹⁸ V. Miložič, *Die dorische Wanderung*. Arch. Anzeiger 1948/49, 12 ss. je to tezo najjasnejše formuliral.

¹⁹ J. Szombathy. l. c. fig. 92. M. R. Popham—L. H. Sackett, *Lefkandi 1* (1979—1980) pl. 149, 47, 48; 245 A, B, D. Za celotno vprašanje (z nadaljnjo literaturo) glej B. Teržan, op. 16.

tega ni dopuščal. To je sedaj sloj, ki je nosilec razvoja halštatske družbe v jugovzhodnem alpskem prostoru in ki ga lahko dobro razumemo v razvojni liniji gentilnega društva. Vendar je nastal v kontaktu z etruščansko družbo, ki ni več gentilna, ki je že prevzela elemente, ki niso več prazgodovinski: mitološki svet prednjega vzhoda, antropološko upodabljanje božanstva, svetišča, umetnostno upodobitve kot upodobitve božanstva, pa tudi samoupodobitve, začetke pisave. In seveda celo vrsto tehničnih pridobitev, trgovine na daljavo, po morju. Z eno besedo nastopi pot v urbanizacijo, ki je dejansko že razvidna iz naslednje stopnje etruščanske kulture, ki je nasledila »culturo dei principi«, ki je nosilka stopnje orientalizirajočega stila²⁰.

Rezultat tega srečanja bi seveda zahteval podrobno analizo, tu naj ga le na kratko označimo. Viden je v celi vrsti novosti. Od orožja (čelade), novi ženski modi, ki se kaže v fibulah italskega porekla, čeprav so v prilagojenih oblikah izdelane doma, novi tehniki izdelave keramike, uporabi stružnice in podobno. Gotovo tudi v stvareh, ki so danes se slabše vidne: v gradnji hiš, ureditve naselja in gradnje obzidja. Vse te novosti suponirajo obstoj posebnih obrtniških delavnic, ki so nastajale v okviru vodilnih rodovnih družin, njihovih poglavarjev, principes. Ti so gotovo vodili tudi trgovino na daljavo in sprejemali tudi tuje obrtnike. V duhovnem svetu je največja pridobitev situlska umetnost, kjer se upodablja domači kultni praznik, v katerem imajo zopet vodilno vlogo družine, ki so si pridobile v ožji regiji posebno veljavo. In v teh upodobitvah praznika je nedvomno tudi želja po upodobitvi vodilne družine, princepsa in prikaza njegove veljave in moči. Naselja tipa Stična so gotovo bivališča takega princepsa. In zanesljivo moramo računati z medsebojnimi rivalitetami in nasprotji, ki so vodili tudi do medsebojnih spopadov.

Ves omenjeni razvoj v jugovzhodnih Alpah se je dogodil prav zaradi zgodnejših stikov z Mediteranom pred podobnim razvojem (govorjeno sociološko) v notranjosti Evrope. Tu je prišlo do njega šele na začetku 6. stol., prav tako v kontaktu z Etruščani. Pri tem je prišlo v zahodnem halštatskem krogu očitno do večje koncentracije moči posameznega princepsa, kot kažejo grobovi tipa Hochdorf in podobni. Podobno se to zgodilo tudi na robu grškega sveta, kot kažejo grobovi iz Trebeništa, Novega Pazarja i. p.

Nikjer pa ni prišlo do urbanizacije. Ne moremo govoriti o prevzemu oz. ustvaritvi mita in mitskega mišljenja, ni prišlo do svetišč in upodobitev božanstva, do formiranja »mitsko-simbolnega kompleksa«, da govorim z A. Smithom²¹, kar vse pripravlja urbanizaciji pot. Tudi do sprejema pisave ni prišlo, čeprav poznamo prve zametke. Srečanje z urbano družbo je ostalo na pol pota. Prazgodovinska družba ni znala prerasti lastnih meja. Že dosežene pridobitve so ob srečanju s Kelti propadle. Hkrati z njimi pa tudi ime ljudstva, ki jih je ustvarilo.

²⁰ Za celotni razvoj glej, *Civiltà degli Etruschi* (1985).

²¹ *The Ethic origins of nations* (1986).

SUR L'APPARTENANCE ETHNIQUE DE LA CULTURE HALLSTATTIENNE ALPINE DU SUD-EST

Résumé

Dans cette contribution on pose de nouveau la question de détermination ethnique de la culture hallstattienne alpine de sud-est. Cette culture est déterminée dans la science depuis son début comme illyrienne. Au symposium tenu à Sarajevo en 1962 un seul de ses groupes, le groupe de Dolenjsko (Bas Carniole), est déterminé comme tel, les autres sont restés anonymes. Aujourd'hui on pose la question de nouveau. L'argument principal pour détermination illyrienne de la culture hallstattienne alpine était le témoignage de l'historiographie et de la géographie antique considérant la population de ce territoire comme illyrienne. Les données écrites sont postérieures, elles appartiennent à l'époque d'Auguste et plus tard. Quand les écrivains parlent des Illyriens, ce n'est pas nécessairement une détermination ethnique, mais plutôt une détermination de l'appartenance à la province dite Illyricum. Les noms préromains conservés dans l'onomastique de cette région alpine de sud-est sont celtiques et pas illyriens. Ainsi il ne nous reste comme source de détermination que l'archéologie préhistorique, une source pas évidente à ce propos.

Chez les groupes adriatiques et balkaniques appartenants à l'âge du fer l'appartenance ethnique est mieux documentée. La population de cette région est venue plus tôt en contact avec l'historiographie et la géographie antique, c'est pourquoi que les témoignages écrits sont antérieurs. Aussi l'onomastique conservée est préceltique. Un fait également important c'est que les groupes de l'âge du fer adriatiques et balkaniques ne connaissent pas la rupture entre l'époque de Hallstatt et celle de La Tène, comme c'est le cas dans les groupes alpines de sud-est. On peut supposer l'existence de même ethnos depuis le début de l'âge du fer jusqu'à l'arrivée des Romains, quand les sources écrites nous donnent les noms ethniques sûrs, ce que n'est pas le cas dans la région alpine de sud-est. A base des sources archéologiques j'ai essayé en 1962 d'interpréter le groupe de Dolenjsko (Bas Carniole) comme unique groupe illyrien de la culture alpine de sud-est en considérant l'argument principale la parenté la plus proche de son culte sépulcraire avec celui de la civilisation Glasinac-Mati, qui est sûrement illyrienne. Aujourd'hui cette parenté, quoique d'une grande importance, ne me semble plus suffisante pour la détermination d'un même ethnos, parce que tout le développement culturel et historique de ces deux groupes est tout à fait différent.

Les groupes adriatiques et balkaniques de l'âge du fer considérés avec raison comme ethnogroupes nous peuvent servir d'argument de considérer comme tels aussi les groupes hallstattiens alpins de sud-est, ce qui vaut surtout pour les groupes principaux de Dolenjsko (Bas Carniole) et de Sv. Lucija. Mais à défaut des sources écrites ils sont restés anonymes, quoiqu'ils avaient atteint un degré très haut du développement social et ils ont tenu un territoire fixe pendant plusieurs siècles. Mais en rencontre avec les Celtes au troisième siècle av. Chr. ils ont perdu leur identité ethnique et de cette manière était perdu aussi le nom du peuple qui a créé la culture hallstattienne alpine du sud-est.